

УДК 378.015.31:78.071.2 (045)

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ НА УРОКАХ ХОРОВОГО ДИРИГУВАННЯ

Коржавих І. М., Юришева Л. В., Литвинова І. Є.

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

У статті розкриті питання, пов'язані з формуванням творчих навичок у студентів на заняттях з хорового диригування, самостійною підготовкою студентів до виконання музичного твору. Пропонуються основні методи і прийоми для розвитку творчого мислення, уяви, розвитку емоційних реакцій і виконавської майстерності, основні методи формування творчих навичок у майбутніх диригентів. Розкриті позитивні сторони індивідуальних занять у класі хорового диригування та самостійної роботи студентів. Здійснено педагогічний аналіз умов, які сприяють формуванню творчої особистості на уроках диригування.

Ключові слова: диригентська діяльність, диригентське мистецтво, музична педагогіка, музичний образ, самостійна діяльність, виконавська індивідуальність, педагогічна майстерність.

ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ НА УРОКАХ ХОРОВОГО ДИРИЖИРОВАНИЯ

Коржавых И. Н., Юрышева Л. В., Литвинова И. Е.

Коммунальное учреждение «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия»

Харьковского областного совета

В статье раскрыты вопросы, связанные с формированием творческих навыков у студентов на занятиях по хоровому дирижированию, самостоятельной подготовкой студентов к выполнению музыкального произведения. Предлагаются основные методы и приемы для развития творческого мышления, воображения, развития эмоциональных реакций и исполнительского мастерства, основные методы формирования творческих навыков у будущих дирижеров. Раскрыты положительные стороны индивидуальных занятий в классе хорового дирижирования и самостоятельной работы студентов. Проведен педагогический анализ условий, способствующих формированию творческой личности на уроках дирижирования.

Ключевые слова: дирижерская деятельность, дирижёрское искусство, музыкальная педагогика, музыкальный образ, самостоятельная деятельность, исполнительская индивидуальность, педагогическое мастерство.

THE FORMATION OF CREATIVE PERSONALITY ON THE LESSONS OF CHORAL CONDUCTING

Korzhavii I. M., Yurisheva L. V., Litvinova I. Y.

Municipal establishment «Kharkiv humanitarian-pedagogical academy» of Kharkiv regional council

The article deals with issues related to the formation of students' creative skills in choral conducting classes, independent training of students for performing musical works. The main methods and techniques for the development of creative thinking, creative imagination, development of emotional reactions and performing skills, basic methods of formation of creative skills in future conductors are offered. The positive aspects of individual classes in the class of choral conducting and independent work of students are revealed. A pedagogical analysis of the conditions contributing to the formation of a creative personality in conducting lessons is carried out.

The education of a creative personality is one of the most important tasks that faces musical pedagogy. Solving this problem requires identifying the educational potential of each discipline, including the subject «Choir conducting», designed to facilitate mastering students professional pedagogical skills, conducting art, as well as the development of creative thinking, independent activities and leadership skills of students.

The main task in the conducting class is the formation of professional knowledge and skills that allow conducting vocal and choral work, thus contributing to the preparation of students for independent work as a conductor of the choir. Classes include various types of educational work: performance of the musical score, intonational mastering of music, analysis and conducting of choral works.

Professional qualities of future conductors consist of natural giftedness and special training. The components of natural giftedness are, first of all, pronounced musicality, developed memory, volitional, flexible and stable sense of rhythm, dynamics and overall balance, up-to-date musical memory, excellent psychomotor abilities, as well as rapid reaction, endurance, focused attention.

The system of preparation of future conductors is aimed at theoretical understanding of the essence of the educational process in higher education institutions. To resolve this issue it is necessary to pay much attention to the professionally necessary qualities of the individual, which would provide a good level of professionalism, creative activity and readiness of the future musician for conducting and choir activity.

Key words: conductor practice, conductor art, musical pedagogics, musical figure, self-activity, performing identity, pedagogical mastery.

Постановка проблеми. Виховання творчої особистості – одне з найважливіших завдань, що стоїть перед музичної педагогікою. Вирішення цієї проблеми потребує виявлення виховного потенціалу кожної навчальної дисципліни, зокрема предмета «Хорове диригування», покликаного сприяти оволодінню студентами професійної педагогічної майстерності, диригентським мистецтвом, а також розвитку творчого мислення, самостійної діяльності та лідерських якостей студентів.

Головним завданням у класі диригування є формування професійних знань і навичок, що дозволяють проводити вокально-хорову роботу, тим самим сприяючи підготовці студентів до самостійної діяльності як диригента хору. Заняття охоплюють різноманітні види навчальної роботи: виконання партитури музичного твору, інтонаційне освоєння музики, аналіз і диригування хоровими творами.

Система підготовки майбутніх диригентів спрямована на теоретичне осмислення суті навчально-виховного процесу в вищих навчальних закладах. Для вирішення цього питання потрібно надати велику увагу професійно необхідним якостям особистості, які б забезпечили високий рівень професіоналізму, творчої активності та готовності майбутнього музиканта до диригентсько-хорової діяльності.

Метою статті є визначення педагогічних умов, які сприятимуть формуванню у студентів творчого потенціалу на заняттях з хорового диригування. Мета дослідження зумовила постановку та вирішення такого завдання: визначення основних методів і прийомів, необхідних для розвитку практичних і професійних навичок, творчого і музичного мислення, самостійності роботи студентів у класі хорового диригування.

Професійні якості майбутніх диригентів складаються з природної обдарованості і спеціального навчання. Складові природній обдарованості – це, перш за все, яскраво виражена музикальність, розвинений слух, вольове, гнучке і стійке відчуття ритму, динаміки і загального балансу, музична пам'ять, відмінні психомоторні здібності, а також швидка реакція, витримка, зосереджена увага. Уміння точно поставити задачу і доступно пояснити варіанти її вирішення – важливі якості, необхідні для успішної діяльності. До професійних якостей належать: професійна грамотність, широкий загальноестетичний кругозір, чудова техніка і важливий фактор – уміння інтерпретувати.

Один із принципів сучасного навчання і виховання – це вироблення у студентів творчого ставлення до різних видів трудової діяльності. Важливою передумовою такої діяльності є вміння самостійно мислити [2, с. 78]. Навчити молоду людину працювати самостійно, озброїти її необхідними технічними та творчими навичками – основа виховання сучасного високопрофесійного спеціаліста. У зв'язку з цим основна мета викладача полягає не стільки в передачі студентам наукової інформації, скільки в організації їх пізнавальної діяльності і самостійної роботи [6, с. 107].

Процес формування творчих навичок у студентів на уроках хорового диригування потребує значної роботи, перш за все в оволодінні практичними професійними навичками. Однак завдання предмета не вичерпуються лише вихованням у студентів умінь і навичок диригування, головна його мета – підготувати їх до самостійної творчої діяльності на основі

розвитку креативного нестандартного мислення, вироблення аналітичних і дослідницьких якостей.

Одним із методів формування творчих навичок у студентів є активізація пізнавальних функцій в умовах проблемної ситуації. Викладач повинен розвивати у студентів уміння бачити проблему, формулювати її, шукати варіанти вирішення, комбінувати різні аналітичні підходи, версії, позиції, синтезувати їх, робити висновки.

Особливість диригентського мистецтва полягає в тому, що величезна роль у розвитку творчих навичок студента належить репертуару, який він обрав. Для активізації творчої уяви необхідний індивідуальний підхід до підбору навчального репертуару з урахуванням професійного і культурного розвитку кожного студента.

Репертуар, який використовується в диригентському класі, повинен включати обробки народних пісень, хори і пісні різних композиторів, хорові твори світової класики. У творах, що підбираються для студентів з різним рівнем розвитку, повинні бути відображені і сучасні проблеми нашого суспільства, і патріотична тематика, і пейзажна лірика, і загальнолюдські теми. Звертаючись до великого «багажу» творів, до різноманітних жанрів і стилів, національних і творчих індивідуальностей, технічних можливостей, розумний викладач використає все це для розвитку в студентів, з одного боку, технічних, з іншого – творчих навичок.

Особливе місце в процесі навчання диригування займає проблема формування творчого мислення. Дослідження показали, що послідовне поповнення систематизованими знаннями про музичне мистецтво в процесі навчання сприяє ефективному розвитку музично-образного мислення студентів. Однак догматичного засвоєння системи знань виявляється недостатнім, необхідно гнучке і рухливе володіння засвоєними знаннями, фактами і поняттями, уміння застосовувати їх на практиці. «Здатність до узагальнень є показником вищого рівня розумового розвитку студентів і ґрунтується на такій якості мислення, як системність знань», – зазначає М. Дадашева [4, с. 20].

Практика показує, що навіть при досить гарних знаннях із теоретичних дисциплін студенти не вміють застосовувати ці знання в потрібний момент, оскільки не можуть їх систематизувати й узагальнювати. Тому під час навчання в класі диригування, при розучуванні музичних творів, студент повинен використовувати не просто хаотичні, уривчасті відомості, а й глибокі знання, логічно вибудовані в систему [5, с. 58]. Постійне свідоме застосування теоретичних знань при роботі над розкриттям ідейно-художнього змісту виконуваного твору служить більш ефективному розвитку музичного мислення студентів. Управління інтелектуальним розвитком слід здійснювати і через сферу постійного

підвищення рівня пізнавальних труднощів вирішуваних завдань, узагальнення досліджуваного матеріалу і закріплення його в пам'яті тих, хто навчається.

Для ефективного розвитку творчого мислення студентів корисно використовувати метод інтерпретації музичного твору. При цьому потрібно, щоб теоретико-музичні й історико-культурні знання були узагальнені і творчо застосовувалися в інтерпретаційній діяльності студентів. Система завдань на уроках диригування повинна бути розрахована на розвиток творчого потенціалу студентів у процесі інтерпретування музичного твору, вона повинна дозволяти поєднувати суб'єктивно-інтуїтивний і раціонально-логічний шляхи досягнення твору.

Особливість діяльності студента в набутті диригентських навичок полягає в тому, що до того, як він зможе почути твір у хоровому звучанні, він повинен пізнати його шляхом самостійних дій, скласти виконавську концепцію і внутрішньо уявити собі виконання.

Характер і спрямованість самостійної роботи студентів зумовлюється самою специфікою диригентського мистецтва. Багатоплановість диригентської спеціальності вимагає різноманітних форм домашньої роботи. Домашні завдання спрямовані на всебічний розвиток виконавських і специфічних диригентських навичок, на розвиток виразних засобів управління виконанням. Спрямованість самостійної роботи студента залежить від мети, яку він перед собою ставить, від того, що саме вважає за необхідне освоювати і розвивати, якими методами. Зрозуміло, що самостійна робота пов'язана з роботою в класі, і, в підсумку, відображає установку вчителя. Педагогу слід ретельно продумувати і формулювати завдання, щоб учень добре уявляв, над чим працювати і за допомогою яких прийомів домогтися необхідного результату. Для того щоб зробити самостійну роботу більш ефективною, потрібно перш за все визначити зміст цієї роботи.

Професійна самостійність студентів включає вміння естетично оцінити хоровий твір, проаналізувати, визначивши його художньо-образний зміст, засоби диригентської виразності, знайти оптимальні шляхи втілення ідейно-художнього задуму в реальному звучанні.

Умовно в самостійній роботі можна виділити дві сторони. Перша, особливо важлива на початковому етапі навчання, ставить за мету всебічний розвиток навичок диригування. Друга – аналіз і освоєння партитури. Практично ж ці сторони нерозривно пов'язані, складають єдине ціле і важливі на всіх етапах творчого зростання диригента [3, с. 58]. Щодо роботи над партитурою, її можна розділити на три етапи:

1. Попереднє знайомство з твором в цілому, шляхом програвання на фортепіано, і за столом, прочитуючи партитуру за допомогою внутрішнього слуху.

2. Детальне опрацювання твору шляхом ретельного вивчення всіх елементів і деталей музичної форми, динаміки, темпів, метро-ритмічної структури, гармонії, ладотонального плану і стосовно них – диригентської техніки.

3. Художня обробка твору в цілому, його інтерпретація, остаточне встановлення музичного тексту (повторення частин, скорочення тощо), темпів, агогіки, нюансів, а також остаточного варіанта диригентської техніки.

Поділ роботи диригента над партитурою на три періоди не слід розуміти формально. Завдання всіх трьох етапів тісно переплітаються між собою, і ми можемо лише виділити те, що є головним у кожному з них. І це зрозуміло, тому що перед диригентом повинна завжди стояти головна мета всієї його роботи – в найбільшій високохудожній формі донести твір до слухача [1, с. 78].

Перш ніж почати роботу над партитурою диригент повинен ознайомитися з біографією композитора, з творчим напрямком, до якого він належить, вивчити стиль його письма, визначити місце твору в творчості композитора і його значення в загальному розвитку світової чи національної культури.

Кожне індивідуальне заняття у класі хорового диригування не схоже один на одного і має різні види і методи діяльності. Це своєрідна скарбниця творчої думки та творчої діяльності майбутнього диригента і педагога. Головним завданням є не тільки навчити диригувати, а й відкрити у студента бажання займатися виконавською діяльністю.

Велику роль у вихованні відіграє успіх і впевненість в собі. Інтелектуальні здібності людини страждають від невдач, і страх чергової невдачі виникає автоматично, коли на зустрічі стоїть нова задача. Страх викликає захисні реакції, що заважають творчому мисленню. Щоб підтримати відчуття успіху, яке необхідне для посилення інтелектуальних здібностей студента, на уроці використовується найголовніший принцип педагогіки – принцип співробітництва.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Формування творчої самостійності студентів у класі диригування як метод впливу сприяє кращому вирішенню поставлених перед педагогом завдань, дає змогу позбутися багатьох бар'єрів у спілкуванні, є корисним для студентів не лише з педагогічної точки зору, а й з точки зору саморозвитку і самопізнання.

Проблема творчої самостійності студентів у системі підготовки майбутніх диригентів багатогранна і вимагає подальшого вивчення. Щодо майбутніх теоретичних пошуків, їх можна окреслити так:

1. Визначення критеріїв на рівні вміння аналізувати, контролювати і керувати виконанням музичного твору.
2. Формування виконавської інтерпретації твору.
3. Уміння оперувати професійними знаннями і практичними навиками у процесі освоєння технології виконання і відтворення художнього образу, змісту музичного твору.

Вивчення означених питань дасть змогу систематизувати методологічне підґрунтя, яке необхідне, аби упровадити комплекс заходів, реалізація яких сприяє визначенню якісно нових кваліфікаційних цілей, забезпеченню широкопрофільної підготовки студентів вищих навчальних закладів.

Список використаних джерел:

1. Димченко С. С. Диригування. Методика викладання : навч. посібник. Рівне, 1997. Ч. 1, 2. 126 с.
2. Вагнер Р. О дирижировании Москва : Музыка, 1975. 178 с.
3. Михаськова М. А. Особливості й проблеми музично-освітньої діяльності студентів музичних факультетів вищих закладів педагогічної освіти. *Проблеми педагогіки музичного мистецтва* : збірник науково-методичних статей / упор. О. Я. Ростовський. Ніжин : НДПУ, 2004. 185 с.
4. Дадашева М. Навыки и умения будущего учителя музыки общеобразовательной школы. Баку : «Ширваннешр», 2002. 107 с.
5. Канерштейн М. М. Питання диригентської майстерності. Київ, 1980. 115 с.
6. Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посібник. Київ, 2002. 210 с.

УДК 378.147

ВИДИ ТА ЗМІСТ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Котова А. В., Савченко Н. М.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У статті висвітлено основні функції завдань для самостійної роботи студентів немовних факультетів з англійської мови (навчально-пізнавальна, активізуюча, діагностична, виховна, світоглядна). Виділено основні вимоги до завдань, які пропонуються для самостійної роботи студентів (ретельний аналіз змісту завдання, поступове ускладнення завдань, відповідність реаліям життя тощо). Визначено основні види домашніх завдань з англійської мови (виконання вправ на закріплення активної граматики та лексики, підготовка усних доповідей тощо).

Ключові слова: самостійна робота, завдання, студенти.